

OIKEUSMINISTERIÖ

Asia: Lausunto hallituksen esitysluonnoksesta laeiksi rikosuhrimaksusta ja eräiden siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Viite: Oikeusministeriön lausuntopyyntö, päiväys: 19.9.2014.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry:n (SPJL) lausunto:

Hallituksen esitysluonnoksen taustalla on halu parantaa rikoksen uhrien asemaa kasvattamalla rikoksen uhrien tukipalveluihin kanavoitavaa valtion rahoitusta. Tätä varten ehdotetaan otettavaksi käyttöön rikoksentekijältä perittävä rikosuhrimaksu, jonka avulla rikoksentekijät velvoitettaisiin osallistumaan uhrien tukipalveluiden rahoittamiseen. Ehdotuksen mukaan rikosuhrimaksun maksamiseen olisi velvollinen henkilö, joka tuomitaan rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vankeutta.

Viime vuosina toteutetussa kriminaalipolitiikassa rikoksesta epäillyn ja syytetyn asema on korostunut. Siten rikoksen uhrin aseman parantaminen – sekä rikosasian käsittelyn eri vaiheissa että tukitoimissa - on erittäin tärkeää.

Myös ajatus rikollisuudesta aiheutuvien kustannusten ohjaamisesta tehokkaammin rikoksentekijöille on tärkeä. Rikosvastuun mukaisesti rikoksentekijän tulisi vastata tekonsa seurauksista mahdollisimman laajasti.

Tärkeistä tavoitteestaan huolimatta SPJL ei pidä hallituksen esitysluonnosta rikosuhrimaksua koskevaksi laiksi onnistuneena seuraavin perustein:

1. Kustannusvaikutusten arviointi

Rikosuhrimaksulla kerätyistä varoista arvioidaan jäävän runsaat 5 miljoonaa euroa jaettavaksi uhrien tukipalveluiden tuottamiseen vuosittain, kun maksujen periminen ja hallinnolliset kulut otetaan huomioon.

Miten tähän arvioon on päästy, kun taloudellisia vaikutuksia ei ole pystytty osittain lainkaan arvioimaan ja muutoinkin rikosuhrimaksuista kertyvien tulojen määrään vaikuttavat hyvinkin epävarmat ja osittain ennakoimattomat seikat?

Esitysluonnoksen kohdasta 4.1 Taloudelliset vaikutukset käy selkeästi ilmi esityksen ongelmakohdat:

- ei pystytty arvioimaan, missä määrin maksut tulevat maksetuiksi tai saadaan perityiksi.

- ei pystytä arvioimaan kuinka monta henkilöä vuodessa tuomitaan rikoksista, joista on vankeusuhka. Muutokset rikollisuusmäärissä ja kontrollipolitiikassa vaikuttavat suoraan rikosuhrimaksusta kertyviin tuloihin.
- ei pystytä arvioimaan, miten rikosuhrimaksu vaikuttaa sakkotulojen vähentymiseen. Selvää on, että sakkotulot vähenevät rikosuhrimaksun ollessa sakkoihin nähden ensisijainen.
- ei pystytä arvioimaan maksujärjestelmästä ja sen käyttöönotosta viranomaisille aiheutuvien kustannusten määrää.

Esitysluonnoksessa pystytään varmuudella arvioimaan vain se, että valtiolle tulevat sakkotulot vähenevät ja maksujärjestelmästä aiheutuu kustannuksia. SPJL katsoo, että ehdotetun rikosuhrimaksun vaikutusten kokonaisvaltainen arviointi on jäänyt täysin puutteelliseksi.

Säädösehdotusten vaikutusarviointi on ollut Suomessa jo pitkään kritiikin kohteena, vaikka se on ohjeistettu varsin hyvin. Vaikutusten arvioinnin merkitystä ei voi korostaa liikaa tähdättäessä laadukkaaseen lainsäädäntöön. Säädösehdotuksen riittämätön ja heikkolaatuinen vaikutusarviointi kasvattaa riskiä siitä, että lainsäädännöllä ei päästä lainkaan sille asetettuihin tavoitteisiin tai niihin päästään tarpeettoman suurin kustannuksin tai epätarkoituksenmukaisin keinoin.

Säädösvalmistelun tulee olla ennustettavaa. Se ei voi perustua lähinnä olettamuksiin sen seurausvaikutuksista.

SPJL katsoo, että esitetyn rikosuhrimaksun taloudelliset kustannukset viranomaisille ovat arvaamattomat. Esimerkkinä voidaan mainita tietojärjestelmämuutoksista aiheutuvat lisäkustannukset:

- Kuten esityksessä todetaan, poliisihallinnossa ja oikeushallinnossa on parhaillaan menossa suuria tietojärjestelmähankkeita: poliisihallinnossa Vitja ja oikeushallinnossa Aipa. Näistä varsinkin Vitja-hanke on aiheuttanut koko prosessin ajan merkittäviä lisäkustannuksia. Nyt – mm. kustannus- ja toimitusaikatauluongelmien takia – hanketta koskeva yhteistyösopimus on purettu ja koko tietojärjestelmä uudistus viivästyy. Tämä vaikuttaa myös Aipa-hankkeen toteutumiseen. Rikosuhrimaksujärjestelmän aiheuttamat muutostarpeet ko. järjestelmiin tulee ehdottomasti yksilöidä ja sitä kautta arvioida, mitä nämä muutokset tulisivat maksamaan ja miten ne vaikuttaisivat järjestelmien käyttöönottoon. Hyvää lainvalmistelua ei ole pelkkä toteamus merkittävistä muutostarpeista ja järjestelmän kustannusten lisääntymisestä.

2. Ehdotetun rikosuhrimaksun vaikuttavuus

Vaikuttavuutta arvioidaan sitä taustaa vasten, saavutetaanko ehdotetulla lainsäädännöllä sille asetetut tavoitteet. Vaikuttavuuden kautta puolestaan arvioidaan lainsäädännön tarkoituksenmukaisuutta ja yleensäkin laadukkuutta.

Esitysluonnoksessa todetaan, että kaikki eivät tulisi maksamaan rikosuhrimaksua, eikä sitä heiltä myöskään saataisi perittyä. Lisäksi todetaan lyhytaikaisvankien osalta – joita vuonna 2013 vapautuneista vangeista oli 56 prosentilla - että heistä monilla on talousvaikeuksia, maksamattomia sakkoja sekä maksamattomia oikeuden

määräämiä rikosperusteisia korvauksia. Enemmistö näistä lyhytaikaisvangeista on ollut vankilassa aikaisemminkin, joten voidaan olettaa, että toistuvasti lyhyisiin vankeusrangaistuksiin tuomituilta ei rikosuhrimaksua todennäköisesti saada perittyä.

- Miksi luodaan maksujärjestelmä, joka osittain kohdistuu henkilöihin, jotka eivät maksua pysty suorittamaan eikä sitä heiltä saada perittyä?

Lisäksi on selvää, että rikosuhrimaksu saattaa vähentää valtiolle kertyvien sakkotulojen määrää, koska se olisi sakkoihin nähden ensisijainen.

- Miksi luodaan maksujärjestelmää, joka samalla vähentää muita valtiolle kertyviä maksuja? Sääntelyn eri osa-alueiden tulee vaikuttaa toisiinsa johdonmukaisella / järkevällä tavalla.

Esitysluonnoksessa todetaan myös, että ehdotettu rikosuhrimaksu painottaisi ja vahvistaisi rikoksentekijän sosiaalista vastuunottoa tehdyn rikoksen johdosta. On epätodennäköistä, että ehdotetulla rikosuhrimaksulla olisi laajemmalti ennalta estävää vaikutusta rikollisuuteen tai se vahvistaisi sosiaalista vastuunottoa. Tähän tarkoitukseen tulee löytää parempia vaikutuskeinoja.

Lopuksi

Edellä todetun perusteella ehdotettua rikosmaksujärjestelmää ei voida pitää kovinkaan vaikuttavana, eikä sitä kautta myöskään tarkoituksenmukaisena. Keinoja, miten saavuttaa nyt kyseessä oleva tavoite, tulee miettiä tarkemmin. Rikoksen uhrien tukipalveluiden tuottaminen ja rahoitus tulee kokonaisuudessa järjestää kestäväällä tavalla ja siten, että palvelut ovat yhdenvertaisesti kaikkien saatavilla.

Vaikka esityksen vaikutuksien arviointi syventyy valmistelun edetessä, tulee arviointiin kiinnittää riittävästi huomiota jo valmistelun alusta alkaen. Puutteellisen vaikutusarvioinnin vuoksi esitysluonnos ei tuota päätöksentekoa varten tarpeellista tietoa edes alustavasti.

Tältä osin SPJL haluaa korostaa, etteivät uuden maksujärjestelmän luomat lisäkustannukset saa jäädä yksittäisen viranomaisen kannettavaksi. Mikäli uudistus toteutetaan, lisäkustannukset tulee kattaa erillisestä hankerahoituksesta.

Suomen Poliisijärjestöjen Liitto ry

Yrjö Suhonen
puheenjohtaja

Rita Ridanpää
lakimies